

PETNAESTAK CVEBA IZ JEZIKOVA UREDNIČKOGA KUGLOFA

Stjepan Babić

1. S izlaskom 5. broja 43. godišta Jezika izašlo je 215. brojeva i dvije dvadesetogodišnje bibliografije, ukupno 7320 stranica. Valja priznati da je to velik jubilej, to više što nam politička muza nije bila sklona, kako će pokazati samo nekoliko zgoda iz sjećanja na urednikovanje prošlih godina.

U tih 7320 stranica ubrojene su i korice jer ni korice nisu neutralne. Na naslovnoj je stranici podnaslov

ČASOPIS ZA KULTURU
HRVATSKOGA
KNJIŽEVNOG JEZIKA

bo je oči svima neprijateljima hrvatskoga jezika. Ali ne cijelo vrijeme. Od IX. godišta do kraja XVI. godišta, tj. od 1961. do 1969. godine, nosio je ime *hrvatskosrpskoga književnog jezika*. Bio sam na sjednici Upravnog odbora Hrvatskoga filološkog društva 16. veljače 1961. kad je odlučeno da se promijeni podnaslov. Svi smo bili tužni, a profesor je Ivo Frangeš govorio kao na pogrebu. Rekao je:

— Osjećam se kao da sam na pogrebu, kao da pokapamo pokojnika, dragoga pokojnika, ali pokojnika.

Nije se našao nitko da kaže da to ne smijemo raditi. Da se našla bar jedna duša koja bi to zavapila, mislim da ne bismo donijeli tu odluku. Ali nitko nije došao na tu misao, nitko ju nije izrekao pa ni ja. Bili smo okovani duhom vremena.

Trajala je ta tuga osam godina, a kad je nakon Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika sazrela spoznaja da je taj podnaslov neprimjeren, neprirodan, UO HFD na svojoj sjednici od 5. studenoga 1969. na prijedlog prof. Ljudevita Jonkea donio je odluku da se vrati prvotni podnaslov. I to je provedeno već od 1. broja XVII. godišta.

Kad sam u Akademijinoj tiskari u Gundulićevoj ulici mijenjao podnaslov, slučajno se tamo našao naš dragi pjesnik Dragutin Tadijanović i kad sam mu to pokazao, od radosti me je poljubio. Kao što vidite, taj muški poljubac pamtim već 26 godina.

Ni 4. omotna stranica nije uvijek bila neutralna. Godinama smo na njoj objavljivali oglase, najviše Školske knjige, a kad nam ih je ona prestala davati, kad nismo našli mnogo drugih zainteresiranih, a koliko smo ih i našli, objavljivali smo ih na 3. omotnoj strani, a na 4. strani uredničke oglase i poticaje čitateljima, ali su nam od veljače 1979. počele 3. ili 4. ili obje strane ostajati praznima.

Kad je 1985. Stipe Šuvar počeo hajku protiv ustavne odredbe o hrvatskome jeziku, u prosincu iste godine, u 2. broju 33. godišta objavili smo članak *Avnojski duh u jezičnoj politici* s preslikom dokumenata koji su pokazivali da je hrvatski jezik priznavan kao poseban jezik, a zatim smo na 4. omotnoj stranici uveli rubriku pod naslovom *Hrvatski književnici o hrvatskome jeziku* i objavili Nazorovu pjesmu *Hrvatski jezik* kao znak prosvjeda protiv nove politike CK SKH.

U 3. broju, u veljači 1986., objavili smo pjesmu Drage Ivaniševića Hrvatska koju

je on posvetio Veci Holjevcu. Tada smo dobili prijekorno pitanje: Što vam znači posveta Veci Holjevcu.

U 4. broju objavili smo Nazorovu pjesmu *O jeziku s njegovom slikom*, a na glavi mu partizanska kapa s petokrakom. Opet je stigla opomena:

— To je demonstracija!

Ali nismo prestali. Objavljivali smo pjesme i izreke pod naslovima *Rekli su o jeziku*, *Rekli su o hrvatskome jeziku*, uvijek s aktualnom porukom. Naglašavam to jer neki uvezuju Jezik bez korica!

2. Kad sam 1962. doktorirao, prof. Jonke odmah me 1963. od novoga, 11. godišta uveo u uredništvo i počeo učiti urednikovanju. Za 12. godište Milan Šipka napisao je ocjenu mojega Školskoga leksikona — Jezik i uz neke pohvale iznio je i više prigovora, a glavni što nisam dovoljno uzeo u obzir stanje u »istočnim krajevima«. Jonke mi je dao pouku:

— Ne morate si dati soliti pamet u časopisu u kojem ste urednik.

Zauzeo sam se da se članak objavi kako je napisan. Tako sam odmah na početku pokazao određeni liberalizam. To mi je dobro došlo jer mi je upravo ove godine prigovoreno da ne objavljujem članke ako je što napisano protiv urednika.

3. Druga je uređivačka pouka bila ovakva:

— Za asistenta i nestručnjaka odgovora urednik, a doktor i docent može pod svojim imenom objaviti svaku glupost.

Na žalost, neki se doktori i docenti služe tom mogućnosti. Naravno ne u Jeziku. Tako liberalni ipak nismo. Ako pak moramo, i toga je bilo, tada nije bez našega komentara.

4. U listopadu 1966. s 1. brojem XIV. godišta ušao je uredništvo kolega Božidar Finka. Nakon Deklaracije iduće godine prof. Jonke pao u političku nemilost i počeo zapadati u uređivačke krize i stao govoriti da će podnijeti ostavku, ali sam ga uvijek odgovarao jer bi se to moglo shvatiti kao njegov politički poraz. Koliko se sjećam, pokušao je to jedno tri puta.

Kad je 1969. pod njegovim uredništvom Jeziku vraćen prvotni podnaslov, mogao je napustiti uredništvo. Prilike su sazrele jer mu je uređivanje išlo sve teže i uz moju pomoć. Gubio se u papirima. Jednoga dana uđem u njegovu sobu i kažem mu da bi broj trebao ići u tisak, a nemamo gotovo ništa. On počne prebirati po papirima i skupi rukopisa za cijeli broj. Kad sam to vidio, rekao sam mu da bi sada bilo dobro da uredništvo prepusti meni. Odmah me je poslušao.

5. Kad mi je predavao uredništvo, rekao je:

— Izdajte Jezik dok bude problema i članaka, kad ih više ne bude, možete slobodno prestati.

To je bilo prije 26 godina. Što se problema i mene tiče, ja bih mogao uređivati još 100 godina, Hrvatsko bi mi filološko društvo to dopustilo, ali se bojim da neće gospodin Bog. (Poslije govora jedan je kolega rekao da ne treba postavljati granice Božjoj dobroti.)

6. Kažem da sam glavni i odgovorni urednik već 26 godina, iako podatci u impresumu kazuju drukčije. To je onda preneseno i u Bibliografiju Jezika i u Hrvatski

leksikon. Međutim, ne valja uvijek vjerovati svemu onomu što piše, pogotovu u komunističko doba. 1972. godine partijska organizacija Filozofskoga fakulteta u Zagrebu donijela je odluku da ne mogu biti na rukovodećim položajima pa je to trebalo provesti i u uredništvu Jezika. Da to provede, palo u zadatak sekretaru Sveučilišnoga komiteta, a on je kao kolega znao da bi Jezik teško izlazio bez mene pa je rekao da mogu ostati u uredništvu, ali da ne mogu biti glavni i odgovorni urednik.

U uredništvu smo se tada dogovorili da nam je važno da Jezik izlazi, a forma nije važna. Sve će ostati po starome, i poslovi i honorari, neće biti nikakve primopredaje dužnosti, samo ćemo u impresumu napisati da je odgovorni urednik B. Finka, glavnoga nećemo ni spominjati. Tako sam bio tri godine potajni glavni i odgovorni urednik. Čekali smo da se prilike poboljšaju pa da možemo napisati istinu. Ali one bile godinama jednako loše. Jednoga se dana pobunih i rekoh: ili će biti napisano kako treba ili ja neću biti urednikom. Predsjednikom je HFD tada bio kolega Radoslav Katičić i on kaže da napišemo dopis u tome smislu, on će ga prihvatiti. Tako smo i učinili i kad smo u impresumu napisali istinu, posljedica nije bilo.

7. Političkih kompromisa nismo pravili nikakvih, jedino što smo pazili što objavljujemo i kako. Sjećam se da iz političkih razloga nismo objavili samo jedan članak, i to čovjeku nestručnjaku koji je iznio svoj osobni problem.

Kad je i Mate Šimundić postao javni nacionalistički problem, poslao nam je u rujnu 1973. članak *Reljković ili Relković* s napomenom da ga ne moramo objaviti ako mislimo da ćemo zbog toga imati neprilika. Kolege su bili skloni da ga poslušamo, ali ja sam predložio da ga objavimo i potpišemo inicijalima. Spomenuo sam kako je Jonke objavljivao članke Aliji Nametku kad je Nametak bio u političkoj nemilosti, ali pod pseudonimom Alija Selmanović. To je drugi dokaz da nije istina sve što piše bez kritičke provjere jer nikakav Alija Selmanović ne postoji. Šimundićev smo članak objavili u 1. broju s inicijalima M. Š., ali smo već u 2. broju objavili drugi njegov članak s punim imenom i prezimenom, kao i druga dva u istome godištu.

Objavili smo mu članak o Reljkoviću iako se danas pokazuje da nije imao pravo jer sve pokazuje da treba Relković, a ne kako je on dokazivao, Reljković. Neprijmerene mu članke nismo objavili, npr. kad je umjesto kombajna predlagao žetovršilica. Nismo da nam se ne smiju. Zbog toga nas je u pismu optužio da umjesto njegovih članaka objavljemo svoje i da neće više surađivati u Jeziku dok god je i jedan od starih urednika u Jeziku. Prije 18 godina, sjećam se jer je to bilo na svjetskome slavističkome kongresu u 1978. godine Zagrebu, rekao sam mu:

— Mate, načekat ćeš se.

I čeka već 20 godina, ali zato što se sam zarekao. To ne govorim napamet i bez krupnoga razloga jer sad mene optužuje zato: »Od 1974. u Jezik nemam pristupa.« O svemu tome postoji pismena dokumentacija koja će jednoga dana otići i u Hrvatski državni arhiv. Tamo već postoji kutija Hrvatskoga filološkog društva. Koga zanima već sada, može je pogledati.

8. Objavljivali smo dakle članke političkim nemilosnicima kad smo i sami bili u političkoj nemilosti. Kad smo 1978. slavili 25. obljetnicu izlaženja, ni jedne jedine novine u Hrvatskoj nisu se usudile donijeti ni vijest o proslavi. Vjesnik je poslao

mladoga novinara i kad je čuo da ću ja govoriti, otišao je i ne sačekavši da proslava počne. Da apsurd bude veći, Vjesnik te godine donosi vijest o 25. obljetnici makedonskoga časopisa *Literaturen zbor*.

9. Nekim strukturama izlaženje Jezika bio je trn u peti i pokušali su ga izvaditi, ali "demokratski". Nagovarali su neke da ne surađuju kako bi se Jezik ugasio prirodnim putem, ali u tome nisu uspjeli. Tko jest, a tko nije surađivao u Jeziku u to doba, možete vidjeti u Jezikovoj Bibliografiji, ali nekih nema iz drugih, a ne političkih razloga. Neki nisu u Jeziku surađivali ni dok je urednikovao prof. Jonke, iako su po zvanju i radnome mjesti trebali.

10. Dogadali su se i apsurdni. 1972. zaprijetili su nam da moramo primiti dotaciju, inače da ću ja stradati, a poslije su pokušali Jezik onemogućiti nedodjeljivanjem dotacije, ali ni u tome nisu uspjeli jer su i to htjeli "demokratski". Fond za kulturu riješio nas se tako što nam je napisao da pripadamo znanosti. Time nam je samo pomogao jer su u znanstvenim odborima bili su znanstveni ljudi, a s njima nije bilo lako.

Osobito je Jezikov ljut protivnik bio Goran Babić. Nekoliko tjedana prije sjednice za dodjelu dotacija javno bi nas napao u novinama, a onda u SIZ znanosti slao kuiru da pita kako će Jezik dobiti dotaciju kad je nacionalistički časopis. Obrana je bila lakša kad su u odboru bili Božo Finka ili Anica Nazor. Ali su Jezik branili i drugi, među ostalima i akademik Gaja Alaga.

1987. netko je u CK SKH došao na zanimljivu ideju kako da onemogući dotaciju Jeziku. Napisao je pismo Sekretarijatu za znanost, Sekretarijatu za informiranje i Fondu da se Jeziku ne dodijeli dotacija jer da je nacionalistički časopis, ali da se razlozi ne mogu iznijeti jer su povjerljive naravi. Ja sam obilazio neke članove povjerenstva i opskrbljivao ih podacima, ali sam čuo da se takvom postupku žestoko usprotivio meni dotad osobno nepoznat akademik Gaja Alaga. Tražio je razloge, a kad ih nije dobio, žestoko se usprotivio uskraćivanju dotacije. Antun P., jedan mali, ali ambiciozni činovničič iz Sekretarijata za znanost, za kojega su govorili da želi napraviti karijeru, zaprijetio je Alagi:

— Doktore, kvarite nam posao!

Ali se Alaga nije bojao, u posmrtnici u Ljetopisu HAZU piše da je bio »odlučan i beskompromisan borac«, bio je uporan dok Jeziku nije izvojevao dotaciju. Htio sam ga upoznati i zahvaliti mu, ali on je umro već iduće godine, prije nego li sam ga upoznao. Hvala mu sada javno. Vidim da je dobio i ulicu u Zagrebu, i zaslužio ju je.

Većih teškoća imali smo kod grada. Jedne je godine dotacija prošla samoupravnu proceduru, ali se tajnik koji je morao potpisati rješenje nije usudio jer je znao da zbog toga može nadrljati pa me molio da mu donesem neku potvrdu da nam može doznačiti novac.

— Kakvu potvrdu i od koga? Pa vi ste samoupravno tijelo, nema nikoga iznad vas.

— Ipak, nabavite negdje nekakvu potvrdu.

Kao činovničič znao je koliko vrijedi mali dokumentič.

— Od koga?

— Pa može i od Komisije za jezik Sekretarijata za prosvjetu.

Tada je predsjednikom te komisije bio kolega Vladimir Anić i ja ga zamolim

da napiše neku potvrdu, a on mi reče neka SIZ napiše dopis. SIZ napiše, Anić ga stavi na dnevni red, a nitko ništa, samo Predrag Matvejević reče:

— Nama Jezik treba, a u stručnu ocjenu mi ne možemo ulaziti jer nismo stručno tijelo.

I to je bilo sve. Kad mi je to Anić rekao, zamolio sam ga da izvadak iz zapisnika pošalje SIZu, on je to učinio i mi smo dobili dotaciju s godinu dana zakašnjenja.

11. Borba ipak time nije prestala. Ja sam primjenjivao taktiku koja se pokazala veoma uspješnom: pred svaku sam sjednicu nabavio popis članova povjerenstva i dobro instruirao bar jednoga od njih. Kad sam kod grada napravio molbu za iduću dotaciju, članom je bio Hrvoje Hitrec. Osobno ga tada nisam poznao pa nisam ni znao kako diše, ali smo upravo tada imali velikih problema s hrvatskim jezikom, a tada je izašao rječnik ili pravopis rusinskoga jezika, a Hrvoje je Hitrec napisao u novinama člančić s pitanjem kad će izaći rječnik, ili pravopis, hrvatskoga jezika. To mi je bilo dovoljno da ga pročitam, odem mu kući i dobro ga instruiram. To se pokazalo spasonosnim.

Kad je na sjednici došao na red Jezik, protivnik digne ruku i kaže da nama ne treba dotacija kad nismo uzeli ni lanjsku. Digne Hitrec ruku i kaže:

— Oni ne uzimaju dotacije, nego im mi nismo poslali.

Digne protivnik ruku i kaže:

— Ali to znači da im dotacija ne treba, kad mogu i bez nje.

Digne Hitrec opet ruku i kaže:

— Njihov je izdavač Školska knjiga i kad oni kažu da će podmiriti gubitak, ona ih čeka.

Protivnik nije mirovao, nego opet digne ruku i kaže:

— Oni su po ugovoru morali izdati pet brojeva, a izdali su samo tri.

Opet digne Hitrec ruku i kaže:

— Oni izlaze u školskoj godini i izdali su tri broja za prošlo godište i dva za novo i to je pet.

Tako je taj put dotacija obranjena, ali smo poslije ipak kod grada ostali bez nje. Jedno je tri godine nismo dobivali. Nakon toga pozove me Jelena Hekman, administrativna tajnica gradskoga SIZa, da napravim molbu.

— Što ću praviti molbu kad nećemo dobiti dotacije.

— Hoćete, kaže ona. Prije sam ja bila mlada pa nisam znala kako se to radi, sad znam pa ćete je dobiti.

I dobivali smo odonda sve do danas.

12. Ali se mračne sile nisu mirile što izlazimo. Budući da smo imali ugovor da moramo u jednoj godini izdati pet brojeva, da nam to onemoguće, jednoga dana ukrali su nam iz tiskare rukopis.

Po običaju predao sam rukopis početkom studenoga, a o slaganju broja do početka prosinca ni riječi. Odem ja u tiskaru, a oni zbunjeni. Nemaju rukopisa.

— Znamo da je došao, bio je u žučkastoj kuverti, a sada ga nema, nekamo se zametnuo.

Odmah mi je bilo jasno što se dogodilo, ali im ipak kažem:

— Pokušajte ga naći, pretražite još jedanput sve, a ja ću u međuvremenu na-

stojati nabaviti kopije, samo mi obećajte mi da ćete broj završiti do kraja prosinca.

Obećali su mi jer im je odlanulo: jeftino su prošli. Rekao sam im da ga pokuša-ju ipak naći, da budem siguran da ga nema jer sam znao da ga neće naći jer je ukraden. Znao sam da po tiskarama krađu nepočudne rukopise. To se tih godina dogodilo i Predragu Matvejeviću.¹

Nevolja je bilo što je za taj broj troje suradnika bilo izvan Zagreba. Odem ja na fakultet, istelefoniram suradnicima, a koliko nije bilo kopija, uzmem druge članke i do polovice siječnja broj je bio vani. Tada se naime u našem izdavaštvu siječan-ja računao u prošlu godinu.

Sada znate zašto je Jezik bio jedan od najredovitijih časopisa. Nismo im dali gušta da ga "demokratski", po zakonu ugase.

13. Kad smo 1979. godine u uredništvu ostali samo B. Finka i ja, nismo mogli naći trećega. Od osam pitanih kolega ni jedan nije pristao da bude trećim urednikom, neki iz zdravstvenih ili poslovnih razloga, a najviše iz političkih, jer smo tada politički stajali na niskom granama. Kolege Brozovića, Katičića, Anića i Silića iz određenih razloga nismo ni pitali. Kad nismo mogli naći trećega, smatrali smo da nas dvojica ne možemo uređivati Jezik i kanili smo podnijeti ostavku. I Jezik bi tada vjerojatno prestao izlaziti da predsjednicom HFD nije bila Anica Nazor. Ona nam je rekla, gotovo zapovjedila: vi uređujte dok ne nađete trećega, to se rješava u hodu, kako se to danas kaže.

Zadnjega smo pitali Ivu Škarića i on je rekao da će razmisliti. U međuvremenu smo bili kod kolege Finke na večeri i razgovarali o trećemu. Tada se javi kolega Katičić i kaže:

— Zašto tri, zašto ne pet. Evo ja se nudim za trećega.

Bio je tu i kolega Antun Šojat i kaže:

— Ja mogu biti četvrti.

Ivo Škarić nije znao da smo našli još dvojicu, ništa mu nismo rekli dok nije odgovorio. Kad je rekao da, onda nas je bilo pet, po vremenu i abecedi Katičić je bio treći, a Škarić i Šojat svoje su mjesto dobili samo po abecedi.

Iskustvo je pokazalo da je pet urednika previše za uređivanje Jezika, ali to nam je tada trebalo da bedem bude jači. Osobito je jak adut bio Katičić, na njega nije bilo lako udariti.

A pouka je iz ovoga jasna: kad imate problema, pozovite prijatelje na večeru i problem će biti riješen.

¹ Pošto mu je Goran Babić odbio u Oku objaviti odgovor, P. Matvejević njegovu daljnu sudbinu opisuje ovako: »Poslao sam ga zatim Vjesniku, u kojem sam u to vrijeme imao neku vrstu stalne rubrike. Bio je prihvaćen, ali u posljednji čas, poslije ne znam kakve intervencije, izbačen je iz već složenoga broja. Nije ga mogao primiti ni Večernji list pa sam ga dao Studentskom listu, koji ga je sa zadovoljstvom prihvatio. Međutim, dogodila se čudna i neuobičajena stvar koja sama po sebi govori o naravi stanovitih ljudi i njihovih činova: tekst je u štampariji nestao. Nazvao me tadašnji glavni urednik Studentskoga lista (Duško Čizmić-Marović, sada urednik, u splitskom Logosu, koji to može potvrditi) i s uzbuđenjem mi saopćio da je rukopis ukraden s deska, tražeći da mu hitno donesem kopiju, ako sam je sačuvao. Srećom jesam. Tako je tekst ipak izašao, na brzinu, bez korekture, s mnogo grešaka, pod naslovom Naličje jedne polemike (Studentski list, Zagreb, 12.III 1974.)" (Svijet, 1.2.1982.2.)

14. Red je da progovorim o svome nasljedniku. Već sam jednom javno rekao da ga nema na vidiku pa mi prigovaraju što ga nisam odgojio. Urednik treba najprije biti stručnjak, a ja vas pitam kako se jedan Brozović ili Katičić mogu odgojiti. Oni se ili rode ili ih nema.

Drugo, glavni i odgovorni urednik uz stručno znanje treba imati i druge sposobnosti i vještine koje nisu jednostavne.

Marka sam Samardžiju uveo u uredništvo s fanfarama, napisao sam članak *Stiže treći naraštaj*, samo da dobije dodatni poticaj, pa ipak nije izdržao.

Dohvatio sam se Mile Mamića, najboljega među mlađima, on je još urednikom, ali ga je teško školovati jer ode u Zadar.

Pokušao sam Natašom Bašić, ali je ona je uvidjela kako je to težak kruh pa odustala. Ne mora to biti zauvijek, ali je ipak znak.

Ako nemamo kandidata, imamo jednostavne i objektivne kriterije po kojima ćete ga i bez mene prepoznati:

Budući glavni i odgovorni urednik treba biti odlučan mlađi kroatist koji se afirmirao spontanom pisanjem članaka u Jeziku, kojemu je stalo do Jezika, da mu je hrvatski jezik na srcu, mora prilaziti srcem za hrvatsku jezičnu kulturu, sa sviješću da će dati svoj prilog, nikakav novac, nikakva slava nije dovoljan stimulans, a koliko bude slave i novca, oni će dobro doći, ali nisu i ne mogu biti primarni.

15. Uostalom, novaca nikada dosta. I u hrvatskoj državi jedva sastavljamo kraj s krajem. Kaže se da umiljato janje dvije ovce sisa, kako li je tek nama kad danas dotaciju dobivamo iz tri izvora: od Ministarstva za kulturu, Ministarstva znanosti i Ureda za prosvjetu, kulturu i znanost grada Zagreba. Ali da ne biste mislili da plivamo u novcu, od Ministarstva znanosti dobili smo zasad 7000 kuna, od grada 10000, koliko ćemo dobiti od Ministarstva kulture, još ne znamo, ali neće biti mnogo jer njihove financijske potrebe nikada ne mogu zadovoljiti zahtjeve. Usporedbe radi: neki dobivaju i po 800000 kuna i još im je malo. Ne tužimo se, glavno nam je da izlazimo, s autorskim smo honorarima u vrhu prosjeka, znamo da neki ne plaćaju ni toliko. Ne cvjetaju nam dakle ruže, nama cvjetaju stolice. Evo vidite. (Tu sam pokazao otrcane stolice koje smo dobili za uredničke potrebe.)

Šalim se! Obući ćemo ih u novi crveni štof. Među nama je kolegica koja je obećala da će to učiniti ako ne nađemo nikoga tko će to učiniti po službenoj dužnosti. Budućnost nam je ružičasta, da ne kažem crvena.

(Tu je bio kraj govora, ali da samo dodam da su stolice već presvučene u tape-tarskoj radionici u lijepu svijetlocrvenu tkaninu.)

SAŽETAK

Stjepan Babić, sveuč. prof. u mir., Zagreb

UDK 808.62(091), stručni članak

primljen 8. srpnja 1996., prihvaćen za tisak 18. rujna 1996.

Some details from the history of the *Jezik* journal

The author describes some details from the history of the *Jezik* journal.